

Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Cümle Yapısı Bakımından İncelenmesi

A Study on the Proverbs of Crimean Tatars in Bulgaria and Their Proverbs in Terms of Sentence Structure

Dr. Öğr. Üyesi Bülent HÜNERLİ*

Özet

Atasözleri; bir toplumun deneyimlerinden çıkmış, kısa ve özlü tavsiyeler veren toplum tarafından kabul edilmiş kalıp ifadelerdir. Dolayısıyla da her atasözünün içinde o toplumun olaylar karşısında tutunduğu müşterek tavrı görmek mümkündür. Her ne kadar farklı coğrafyalarda ve devletlerde yaşasalar da dilsel, tarihsel ve kültürel devamlılık Türk halklarının atasözlerinde bir ortak bakış açısı sağlamıştır. Bu durum özellikle Ukrayna, Rusya, Romanya, Türkiye'ye dağılmış Kırım Tatarlarının atasözleri üzerine yazılmış eserlerde tespit edilebilir. Bulgaristan'da yaşayan Kırım Tatarlarının atasözleri ise henüz ortaya konulmadığından bu sürece dâhil olamamıştır. Çalışmamızda Gülser Canay tarafından hazırlanan ve içinde folklorik malzemeler bulunan "Ateşlerimen Kelenler" adlı eserden Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarına ait atasözleri çıkarılıp Türkiye Türkçesine aktarılmış ve bu atasözlerinin cümle yapılarına göre tasnifi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bulgaristan, Kırım Tatar, Atasözleri, Cümle, Kırım.

Abstract

Proverbs; it is the phrases that have been accepted by the society, which give out short and concise advice from the experiences of a society. Therefore, it is possible to see the common attitude of the society in every proverb. Although they live in different geographies and states, linguistic, historical and cultural continuity provided a common point of view in Turkish proverbs. This is especially can be detected in the works that written on the proverbs of Crimean-Tatar, who dispersed Ukraine, Russia, Romania, Turkey. As the proverbs of the Crimean-Tatars living in Bulgaria have not yet been introduced, they have not been included in this process. In our study, in the work, whose name is "Ateşlerimen Kelenler" by Gülser Canay and include folkloric material the proverbs of the Crimean-Tatar have been identified in Bulgaria and it has been transposed into Turkish. Then these proverbs were classified according to their sentence structure.

Keywords: Bulgaria, Crimean-Tatar, Proverbs, Sentence, Crimea.

Türk halklarının tarih boyunca önemli yerleşim noktalarından biri olan Kırım Yarımadası, tarihte olduğu gibi günümüzde de ekonomik, kültürel ve jeopolitik önemini devam ettirmektedir. Bu nedendir ki güncel siyasetin en baş konularından biri de Kırım'dır. Adlarını aldıkları Kırım'ın yerli halklarından birisi olan Kırım Tatarları, bu denli yüksek öneme sahip bu coğrafyada her şeye rağmen varlıklarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bununla beraber tarihin farklı

* Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. E-posta: hbulent80@gmail.com
(Orcid: 0000-0002-5668-3942)

Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Cümle Yapısı Bakımından İncelenmesi

dönemlerinde Kırım Tatarlarının bir kısmı çeşitli nedenlerle Kırım Yarımadası'nı terk etmek zorunda kalmış veya sürgüne uğratılmışlardır. Özellikle Stalin'in emriyle gerçekleşen 18 Mayıs 1944 sürgünü, Kırım Tatarlarının ve Türk dünyasının büyük ve ortak bir acısıdır. Aslında bu tarihten önce de Kırım Tatarlarının vatanlarını terk etmesine neden olan olaylar olmuştur. Özellikle 1783 yılında Kırım Hanlığı'nın Çarlık Rusya'sı tarafından alınmasından sonra Ruslar Kırım Tatarlarının bir kısmını Osmanlı İmparatorluğu'na zorunlu göçe tâbi tuttular. Böylelikle 18. yüzyılın sonunda 300 bin Kırım Tatarı Kırım'ı terk etmiştir (Canay 189). Toplamda 1783-1922 yılları arasında tahminen 1.800.000 Kırım Tatarı'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli ve Anadolu topraklarına geldiği düşünülmektedir (İnalçık 458).

Dobruca'daki ilk Kırım-Tatar yerleşimlerine bakıldığında bu yerleşimlerin XVI. yüzyıla kadar gittiği görülür (Öz 130). Fakat bunlar zamanla yerli Türk grupları ile karışmışlardır. Ama özellikle Kırım Harbi zamanında ve sonrasında Kırım'dan kitlesel göçler gerçekleşmiştir ve gelenlerin büyük kısmı Bulgaristan Dobruçası'na, Tuna Havzası'na ve Vidinski bölgesine yerleşmişlerdir. 1854-1862 yılları arasında yaklaşık 6000 Kırım Tatarı Bulgaristan'a gelmiştir. Günümüzde Bulgaristan'daki Kırım Tatarları bu göçmenlerin torunlarıdır (<http://nogai.blogspot.com/2009/03/bulgaristandaki-tatar-koyleri.html>). 1878 yılında Bulgaristan'ın bağımsız olmasından sonra buradaki Kırım Tatarların bir kısmı Türkiye'ye gitmiştir. Bu göçler günümüzde de devam etmektedir. Kırım Tatarları, Kuzey-doğu Bulgaristan'da dağınık bir hâlde yaşamaktadırlar.

Bulgaristan'ın SSCB kontrolüne girmesinden sonra ilk nüfus sayımı 1946 yılında yapılmıştır. Bu sayıma göre toplamda Bulgaristan'da 8133 Kırım Tatarı vardır. Bunların 1589'u şehirde, 6544'ü köyde yaşamaktadır (Yıldırım 87). 1 Aralık 1956² nüfus sayımına göre 5.993 Kırım Tatarı (Şimşir 19), 1965 sayımında 6.430 Kırım Tatarı, 1975 sayımına göre 5963 Kırım Tatarı bulunmaktadır (Yıldırım 89-91). 1992 yılı nüfus sayımına göre kendini Kırım Tatarı olarak ifade eden 4515 kişi vardır. Bunlardan 2045'i şehirlerde, 2470'i ise köylerde bulunmaktadır (<http://nogai.blogspot.com/2009/03/bulgaristandaki-tatar-koyleri.html>). Bulgaristan'daki son resmî sayım olan 2011 sayımında, kendini Kırım Tatarı olarak tanımlayan kişi yoktur. Ama 1.367 kişi ana dilini Kırım Tatarcası olarak belirtmiştir. Bununla beraber günümüzde Bulgaristan'da 2000-3000 arasında Kırım Tatarının olduğu düşünülmektedir³ (Öz 146-147).

Bulgaristan'daki Kırım Tatarcasında, Kırım'daki her üç diyalektin (Yalı Boyu, Orta Yolak, Çöl) izleri vardır (Canay 192). Fakat bu lehçeyi konuşanlar çeşitli sebeplerle artık Türkiye Türkçesini tercih etmektedirler. Kırım Tatarcasını genellikle yaşlı insanlar kullanırken daha küçük yaştakiler dili anlasalar da konuşmamaktadırlar. Bu durumun en önemli nedenleri arasında Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının genellikle yerli Türklerle evlenmeleri ve Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının Türk kimliğini Romanya ve Ukrayna'daki Kırım Tatarlarından daha çok kabul etmeleri gösterilebilir (Öz 146-147, 152).

Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının yazılı bir edebiyatının olduğundan söz etmek pek mümkün değildir. Yazılı eserler son derece sınırlıdır. Daha çok sözlü edebiyat vardır. Bazı eserlerde Bulgaristan'daki Kırım- Tatar sözlü edebiyat ürünlerinden örnekler verilmiştir. Gerçekte tüm bu sözlü ürünlerin asıl kaynağı Kırım'dır (Canay 193). Yani buraya oradan getirilmişlerdir. Özellikle atasözleri bu sözlü edebiyat ürünleri arasında önemli bir yere sahiptir.

Kırım Tatarları atasözlerine "kartlarsözü" de demektedirler. (Ülküsal 7). Türkiye'de Kırım Tatarlarının atasözleri üzerine yazılmış iki eser bulunmaktadır. Bunlardan ilki Müstecib Ülküsal tarafından kaleme alınan ve Romanya'daki Kırım Tatarlarının atasözlerini içeren "*Dobruca'daki Kırım Türklerinde Atasözleri ve Deyimler*" adlı eserdir. İkincisi ise Selçuk Kırbas tarafından hazırlanan "*Kırım Tatar Atasözleri*" adlı kitaptır. Bu kitap Kırım'daki Tatarların atasözlerini içermektedir. Yine Gülser Canay tarafından Bulgaristan'da yayınlanan ve Bulgaristan'daki Kırım Tatarları⁵ üzerine ilk

¹ 7 Eylül 1940 tarihinde Bulgarlar ve Romenler arasında yapılan antlaşma gereği Bulgaristan'a geçen Güney Dobruca'da 3.958 Kırım Tatarı kalmıştır (Şimşir 19). Bu tarihten sonra Kuzey Dobruca'daki (Romanya'da) Kırım Tatarlarıyla, Bulgaristan'daki Kırım Tatarları arasında bağlantı kesilmiş ve Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının millî kültürle olan bağları zayıflamıştır (Canay 191).

² 1956-1992 yılları arasında Kırım Tatarların Bulgaristan'daki varlığı pek bilinmemektedir. Öyle ki 1962 yılında Bulgaristan Komünist Partisi'nin kabul ettiği "*Tatar, Çingene ve Müslüman Bulgarların Türkleşmesine Karşı Tedbirler*" adlı kararnameye Kırım Tatarları da tâbi tutuldu. Bu nedenle pek çok Kırım Tatarı Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı. 90'lı yıllardan sonra ise Bulgaristan'ın nispeten demokratikleşmesiyle beraber Kırım Tatarları Türkiye'deki akrabaları ile temas kurmaya başlamıştır (<http://nogai.blogspot.com/2009/03/bulgaristandaki-tatar-koyleri.html>). Yine 1989'dan sonra az da olsa Kırım'a dönenler olmuştur (Öz 146).

³ Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının iki derneği bulunmaktadır: Asabay Tatar Kültür Derneği, Nevruz Tatar Kültür Derneği (Öz 149).

⁴ Bu eserdeki atasözlerinin cümle yapısı üzerine Mevlüt Gültekin tarafından "*Kırım Tatar Atasözlerinin Sentaksı Üzerine Bir Araştırma*" adlı bir makale yazılmıştır.

⁵ Yazarın belirttiği üzere metinler Bulgaristan'daki Dobriç ilindeki Kırım Tatarlarına aittir (Canay 184). Yine metinlerde Çöl diyalekti ağırlıklıdır (Canay 193).

folklor çalışması olan “Doşlíte s Ogınyá Si/Ateşlerimen Kelenler” adlı bir eser daha vardır. Bu eserde Bulgaristan’daki⁶ Kırım Tatarlarından çeşitli folklor örneklerine yer verilmiştir.

Çalışmamızda bu eserdeki atasözlerinin cümle yapıları ele alınmış ve -alt başlıkları olmak kaydıyla- şu başlıklarda değerlendirilmiştir:

1. Basit cümle şeklindeki atasözleri
2. Birleşik cümle şeklindeki atasözleri
3. Sıralı cümle şeklindeki atasözleri
4. Bağlı cümle

1. Basit Cümle Kuruluşundaki Atasözleri

Bünyesinde tek yüklem bulunan cümle basit cümledir. Bu tür cümlelerde yargı bildirmeyen zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil olması cümlenin yapısını değiştirmemektedir (Karahan 61).

1.1. Bildirme Kipinde Basit-Kurallı-Olumlu-Fiil Cümleleri Biçimindeki Atasözleri

Acele işe şeytan qarışır. (s.296) [Acele işe şeytan karışır]

Araba devrilgen soñ, yol köstergen köp olur (s.297) [Araba devrildikten sonra yol gösteren çok olur]

Boş qopqa dangırdar (s.298) [Boş kova dangırdar]

En yaqın duşmanıñ enseñde tursun. (s.300) [En yakın düşmanın ensende dursun]

Faqirlik caillikten kelir (s.300) [Fakirlik cahillikten gelir]

İt cengenin talar (s.301) [Köpek, yendiğini (gücü yettiğini) ısırrır]

Qalğan işke qar cavar (s.301) [Kalan işe kar yağar]

Qıdırğan-tapar (s.302) [Arayan bulur]

Omuzında başı olğan, başqa qalpaq tapar (s.302) [Omuzunda başı olan başına kalpak bulur]

Sayılı künün tez geçer (s.303) [Sayılı gün çabuk geçer]

Sekiz kün ömürge doquz kün çalışacaqsın (s.303) [Sekiz gün ömre dokuz gün çalışacaksın]

Tilini coyğan, soyunu coyar (s.305) [Dilini kaybeden, soyunu kaybeder]

Tirmenge kirip tiri çıqqan (s.305) [Değirmene girip diri çıkmış]

Yaqınıñ yamanı yaqanda tursun (s.300) (Yakının kötüsü yakanda dursun)

1.2. Bildirme Kipinde Basit-Kurallı-Olumsuz-Fiil Cümleleri Biçimindeki Atasözleri

Ak it, köğ it, üyden şıqqam (s.296) [Ak it, mavi it evden çıkmam⁷]

Atılğan oq artına qaytmaz (s.297) [Atılan ok geri dönmez]

Boş çuval tik turmaz (s.298) [Boş çuval dik durmaz]

Çalışkan demir paslanmaz (s.299) [İşleyen demir paslanmaz]

Deve öz qambırını körmez (s.299) [Deve kendi kamburunu görmez]

Kimse bu dünyağa direk qalmaz (s.302) [Kimse bu dünyaya direk kalmaz]

Özü cıgılğan cılamaz (s.303) [Kendi düşen ağlamaz]

Saban tutqan aç qalmaz (s.303) [Saban tutan aç kalmaz]

Sağlam baş yastıq istemez (s.303) [Sağlam baş yastık istemez]

Suv içkende cılan bile tiymez (s.304) [Su içerken yılan bile dokunmaz]

Tarlada izi olmağannıñ, sofrada yüzü olmaz (s.304) [Tarlada izi olmayanın sofrada yüzü olmaz]

Taş uzaqтан kelmez (s.304) [Taş uzaktan gelmez]

Tikensiz gül olmaz (s.305) [Dikensiz gül olmaz]

Tilenciniñ torbası tolmaz (s.305) [Dilencinin torbası dolmaz]

Üydeki esap çarşığa uymaz (s.305) [Evdeki hesap çarşıya uymaz]

1.3. Bildirme Kipinde Basit-Kurallı-Olumlu İsim Cümleleri Biçimindeki Atasözleri

Aqıl aqıldan üstün. (s.296) [Akıl akıldan üstün(dür)]

Belli duşman gizli dosttan hayırlı (s.298) [Açıktan düşman gizli dosttan hayırlı(dır)]

Bir barlığın tarlığı da bar eken (s.298) [Bir varlığın darlığı da var imiş]

Duvarın da qulağı bar (s.300) [Duvarın da kulağı var]

İlimsiz adam-meyvasız terektir (s.301) [İlimsiz adam meyvesiz ağaçtır]

Qalıpten qalpkе yol bar (s.301) [Kalpten kalbe yol var]

⁶ Özkan, İbrahim. Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma. İzmir: Basılmamış Doktora Tezi-Ege Üniversitesi SBE Türk Dünyası Araştırmaları ABD Türk Halk Bilimi BD, 2008

⁷ Anlam: “benim için hepsi aynı”.

Sabrın tibi sarı altın (s.303) [Sabrın sonu sarı altın(dır)]

1.4. Emir Kipinde Basit-Kurallı-Olumlu/Olumsuz –Fiil Cümleleri Biçimindeki Atasözleri

Alla'nın beşli kulundan qorq (s.296) [Allahın benli kulundan kork]

Ana sütünen kirmegen akıl, tana sütünen kirmez (s.297) [Ata sütünle girmeyen akıl, dana sütüyle girmez]

Köteramağan yükün astına kirme (s.302) [Kaldıramayacağın yükün altına girme]

Ocağa, ana-babağa etkenday ürmət et (s.302) [Ocağa, ana-babaya yaptığın gibi hürmet et]

Suv içken kuyunğa tükürme (s.304) [Su içtiğin kuyuya tükürme]

Tilki artından yürüp, külküğe qalma (s.305) (Tilkinin peşinden yürüyüp güldürme)

1.5. Basit-Yüklemsiz-Eksilteli Cümleler⁸ Biçimindeki Atasözleri

Dostsuz başım-tuzsuz aşım (s.299) [Dostsuz başım-tuzsuz aşım]

Tili usta-qolu qısqa (s.305) [Dili usta-kolu kısa]

1.6. Basit-Devrik-Olumlu/Olumsuz Cümleler Biçimindeki Atasözleri

Güvengen dostuñ sıyırır postuñ (s.301) [Güvendiğin dostun postunu sıyırır]

İlişken eteginiñ parçasını kes taşla (s.301) [İlişmiş eteğinin parçasını kes taşla]

2. Birleşik Cümle Biçimindeki Atasözleri

Bir temel cümle ile temel cümledeki anlamı tamamlayan cümle/cümlelerin birlikte oluşturduğu cümle türüdür. Şartlı birleşik ve iç içe birleşik cümle olmak üzere iki türü bulunmaktadır (Karahan 63). Taranan atasözlerinde bu iki türe giren birleşik cümleler bulunmaktadır.

2.1. Şartlı Birleşik Cümle Biçimindeki Atasözleri

Tek başına kullanılmayan –sA şart ekiyle oluşturulmuş cümlelerdir. Yardımcı cümleyi şart ifadesiyle ana cümleye bağlar (Özmen 145).

Beceriksizni qoynunğa alsan, ayaqları tışarda qalır (s.298) [Beceriksizi koynuna alsan, ayakları dışarıda kalır]

Bir künlük yolğa ketsen, bir aftalık aş al (s.298) [Bir günlük yola gidersen bir haftalık aş al]

Duşman qazanmaq istersen, borçqa para ber (s.299) [Düşman kazanmak istersen, borç ver]

Qayerin avursa-canıñ anda (s.301) [Neren ağrıyorsa canın orada(dır)]

Yer hazine olsa, suv onıñ canıdır (s.305) [Yer hazine olsa, su onun canıdır]

2.1.1. Yetersiz Şart Cümlecikleri Biçimindeki Atasözleri (Gültekin 896)

Cavmasa da güdürder (s.298) [Yağmasa da gürler]

Sağır eşitmese de uydurur (s.303) [Sağır işitmese de uydurur]

2.1.2. -sA Eki Olmadan Şart Bildiren Cümleler Biçimindeki Atasözleri

Qayda birlik-anda tirilik (s.301) [Nerede birlik (varsa), orada dirlik]

2.2. İç İçe Birleşik Cümle Biçimindeki Atasözleri

Bir cümle, başka bir cümlenin ögesini veya ögesinin bir kısmını oluşturuyorsa bu tür cümlelere iç içe birleşik cümle denir (Özmen 176)

Galip yendim demez, küreştim der (s.300) [Galip yendim, demez; güreştim, der]

3.Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

Tek yargı ifade eden cümlelerin anlam birliği içerisinde art arda gelmesiyle oluşan cümlelerdir. Bu cümleler arasında anlam yanında özne, tümleç, yüklem ortaklıkları da olabilmektedir (Karahan 66).

3.1.Bağımlı Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

Bu tür cümleler hem anlam olarak hem de ögelerin ortaklığı açısından birbiriyle ilişkilidir (Özkan ve Sevinçli 169)

3.1.1.Tek Ögesi Ortak Olan Bağımlı Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

3.1.1.1.Yüklemi Ortak Olan Bağımlı Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

3.1.1.1.1. Yüklemi Ortak Olan Kurallı-Bağımlı Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

Cigıt tuvğan yerin, it toyğan yerin maqtar (s.298) [Yiğit doğduğu yeri, köpek doyduğu yeri över]

Dost qapıdan-duşman camdan qarar (s.299) [Dost kapıdan, düşman camdan bakar]

Dost yüzüne-duşman arqanđan aytar (s.299) [Dost yüzüne, düşman arkandan söyler]

3.1.1.1.2. Yüklemi Ortak Olan Devrik-Bağımlı Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

Ay tuvğanından belli bola, insan- cürüşünden (s.297) [Ay doğduğundan belli olur, insan yürüyüşünden]

Deli özünü maqtar-budala kızını (s.299) [Deli kendini över, budala kızını]

⁸ "Konuşma veya anlatım esnasında genellikle yüklemi, bazen de başka bir unsuru kullanılmayan cümleye eksilteli cümle denir" (Özkan ve Sevinçli 6). Mehmet Özmen ise şu şekilde tanımlar: "Yüklemi düşürülen, eksiltelen cümle, eksilteli cümledir. Yüklem dışında ögelerden herhangi birinin kullanılmaması cümleyi, eksilteli cümle yapmaz" (196).

Dost başka qarar-duşman ayaqqa. (s.299) [Dost başa bakar, düşman ayağa]
Ekmekten dost artar, öşekte-duşman (s.300) [Ekmekten dost artar, dedikodudan düşman]
Yerni kuneş varaştırır, insanı-ış (s.305) [Yeri güneş güzelleştirir, insanı ış]

3.1.1.1.3. Aynı Fiilin/İsmin Her İki Cümlede Yüklem Olarak Kullanıldığı Atasözleri

Bilegi qavi bir kişi çığar, bilgisi qavi biñ kişi çığar (s.298) [Bileği kuvvetli bir kişi çıkar, bilgisi kuvvetli bin kişi çıkar]
Dağ dağman körüşmez, insan insanman körüşür (s.299) [Dağ dağla görüşmez, insan insanla görüşür]
Qılıç yarası tüzelir, til yarası tüzelmez (s.302) [Kılıç yarası geçer, dil yarası geçmez]
Qapma birevin qapısını, qaparlar seniñ qapını (s.301) [Kapama birisinin kapısını, kaparlar senin kapını]
Senden süygen kişim yoq-bundan başka aşım yoq (s.304) [Senden başka sevdiğim kişi yok, bundan başka aşım yok]

3.1.1.1.4. Ortak Yüklemi Gösterilmemiş Eksiltili Cümle Biçimindeki Atasözleri

Az bergen candan, köp bergen maldan (s.297) [Az veren candan, çok veren maldan (verir)]
Baş carılsa-qalpaq içinde, qol qırılsa-ceñ içinde (s.297) [Baş yarılırsa kalpak içinde, kol kırılırsa yeñ içinde (kalır)]
Elde şeşek, üyde eşek (s.300) [Elde çiçek, evde eşek (var)]
Sonu sorpa-qoyusu botqa (s.304) [Suyu çorba, koyusu pilav (olur)]
Sulusu sorpa-qoyusu botqa (s.304) [Sulusu çorba, koyusu pilav (olur)]

3.1.1.2. Öznesi Ortak Olan Bağimli Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

Ömrünj qısqa-ketmesin boşqa (s.302) [Ömrün kısa(dır), gitmesin boş] (Özne: Ömrün)

3.1.1.2.1. Ortak Gizli Özneli Cümle Biçimindeki Atasözleri

Aqşam bosa qapını kirtle, erten bosa avuzunu kirtle (s.296) [Akşam olunca kapıyı kilitle, sabah olunca ağızını kilitle] (Özne: sen)
Attan indi, eşekke mindi (s.297) [Attan indi, eşeğe bindi] (Özne: o)
Camannı körsen çatıp kal, camandan boyun satın al (s.298) [Kötüyü görsen yatıp kal, kötüden kendini satın al] (Özne: sen)
Elimi berdim qolımı qaptırdım (s.300) [Elimi verdim, kolumu kaptırdım] (Özne: ben)
Falsız qalma, falğa da inanma (s.300) [Falsız kalma, fala da inanma] (Özne: sen)
Gençlik bir quş eken-uçurdum tutamadım, qartlık eşeklik eken-istedim satamadım (s.300) [Gençlik bir kuş imiş, uçurdum, tutamadım; yaşlılık eşeklik imiş, istedim, satamadım] (Özne: ben)
Güvenme barlıqqa, tüşersin tarlıqqa (s.301) [Güvenme varlığına, düşersin darlığa] (Özne: sen)
Nişanlandım-qartaydım, üylendim-öldüm (s.302) [Nişanlandım, ihtiyarladım; evlendim, öldüm] (Özne: ben)
Qaşğınen besler, sapinen közüñi çıkarır (s.301) [Kaşğınla besler, sapınla gözünü çıkarır] (Özne: o)
Sabancı olsañ qazaber, alim olsañ yazaber (s.303) [Sabancı olunca kaziver, alim olunca yaziver] (Özne: sen)
Selâm berdim-borçlu qaldım (s.303) [Selam verdim, borçlu kaldım] (Özne: ben)
Tanaday karar, öküzday geçer (s.304) [Dana gibi bakar, öküz gibi geçer] (Özne: o)
Tavuqlarnen yat, horozlarnen tur (s.304) [Tavuklarla yat, horozlarla kalk] (Özne: sen)
Tiyme balağa, oğrarsıñ belâğa (s.305) [Dokunma çocuğa, uğrarsın belaya] (Özne: sen)

3.1.1.3. Nesnesi Ortak Olan Bağimli Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

Aytma sırın dostuña, o da aytar dostuña (s.297) [Söyleme sırrını dostuna, o da söyler dostuna]

3.1.1.4. Yer Tamlayıcısı Ortak Bağimli Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

Mal kelir yerine-can kelmez (s.302) [Mal gelir yerine, can gelmez]

3.1.2. Birden Fazla Ögesi Ortak Olan Bağimli Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

Dosttan ayırılğan bir yıl ağlar, vatan'dan-ömür boyu. (s.299) [Dosttan ayrılan bir yıl ağlar; vatandan (ayrılan) ömür boyu] (Öznelerin bir unsuru ve yüklem ortaktır)
Yılan qılıfını deniştirir, kılığın deniştirmez (s.305) [Yılan derisini değiştirir, şeklini değiştirmez] (Özne ve yüklem ortaktır)
Bek eğilme- basarlar, bek ükselme-asarlar (s.298) [Pek eğilme basarlar, pek yükselme asarlar] (Özne: sen ve onlar ortaktır)
Baltanıñ başında da bar, sapında da bar qabaat (s.297) [Baltanın başında da var, sapında da var kabahat] (Öznelerin bir unsuru, nesnelere ve yüklem ortak)

3.2. Bağımsız Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

Bu tür cümlelerde cümlenin ögeleri her cümle için ayrıdır (Özkan ve Sevinçli 173)
Alem ne dese desin, akıllı bolğan dinlesin (s.296) [Alem ne derse desin, akıllı olan dinlesin]

Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Cümle Yapısı Bakımından İncelenmesi

Akıllı öğrenir, aqmaq öğretir (s.296) [Akıllı öğrenir, ahmak öğretir]

Deli yanılrsa-akıllı tüzetir, aqıllı yanılrsa- tüzeltken tapımaz (s.299) [Deli yanılrsa akıllı düzeltir; akıllı yanılrsa düzelden bulunamaz]

İnan insan degildir insanlıq olmasa, eşek eşektir qadifeden çulu olsa da (s.301) [İnan; insan değildir insanlık olmasa, eşek eşektir kadifeden çulu olsa da]

Raqı kirer, aqıl çıkar (s.303) [Rakı girer, akıl çıkar]

Saba ola, hayır ola (s.303) [Sabah ola, hayır ola]

Sakla samannı kelir zamanı (s.303) [Sakla samanı, gelir zamanı]

Sel keter-kum qalır. (s.303) [Sel gider, kum kalır]

Şaldı köpeknı şalını qıvrın (dolan) (s.304) [Bağladı köpeği çalıyı dolan]

4.Bağlı Cümle Biçimindeki Atasözleri

İki cümlenin bağlaçla bağlanmasıyla oluşan cümlelere denir (Özmen 156)

Suvni iç de, çeşmeni unutma (s.304) [Suyu iç de çeşmeyi unutma]

Sonuç

Sonuç olarak tespit edilen 105 atasözüne bakıldığında Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının atasözlerinin pek çoğunun anlam bakımından Türkiye Türkçesiyle örtüştüğü görülmektedir. Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının atasözlerinde, ses ve şekil bilgisi açısından Kıpçakça unsurlar ağır basar. Yine Oğuzca bir takım özelliklere de rastlamak mümkündür. Cümle yapısı açısından ise Bulgaristan'daki Kırım Tatarlarının atasözleri daha çok basit cümle yapısında olduğu görülmektedir. Yine birleşik ve sıralı cümleler de bulunmaktadır. Atasözlerinde bağlı cümle örneğine ise 1 kez rastlanılmıştır.

Kaynakça

- 📖 Canay, Gülser. Ateşlerimen Kelenler, Sofiya: Prof. Marin Drinov Akademik Yayınevi, 2012.
- 📖 Gültekin, Mevlüt. "Kırım Tatar Atasözlerinin Sentaksı Üzerine Bir Araştırma." Turkish Studies 8.4 (2013):887-907
- 📖 İnalçık, Halil. "Kırım". İslâm Ansiklopedisi. 25. Cilt. 2002
- 📖 Karahan, Leyla. Türkçede Söz Dizimi, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.
- 📖 Kırbaç, Selçuk. Kırım Tatar Atasözleri, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2012.
- 📖 Öz, Yeliz. Doğu Avrupa Ülkelerinde Azınlık Hakları, 2015: Basılmamış T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi, 2014.
- 📖 Özkan, Mustafa, ve Sevinçli, Veysi. Türkiye Türkçesi Söz Dizimi. İstanbul: 3F Yayınevi, 2008.
- 📖 Özkan, İbrahim. Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma. İzmir: Basılmamış Doktora Tezi-Ege Üniversitesi SBE Türk Dünyası Araştırmaları ABD Türk Halk Bilimi BD, 2008
- 📖 Özmen, Mehmet. Türkçenin Sözdizimi, Adana: Karahan Kitabevi, 2016.
- 📖 Şimşir, Bilâl. Bulgaristan Türkleri, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1986.
- 📖 Ülküsal, Müstecib. Dobruca'daki Kırım Türklerinde Atasözleri ve Deyimler, Ankara: TDK Yayınları, 1970.
- 📖 Yıldırım, Bülent. Bulgaristan'da Türk Varlığı ve Nüfusu. İstanbul: İlgi Kültür Sanat, 2018.

İnternet Kaynakları:

- 📖 <http://nogai.blogspot.com/2009/03/bulgaristandaki-tatar-koyleri.html>